

University of Groningen

Studies on the s_dm.t=f verb form in Classical Egyptian

Zonhoven, Ludovicus Martinus Johannes

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1997

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Zonhoven, L. M. J. (1997). *Studies on the s_dm.t=f verb form in Classical Egyptian*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

SAMENVATTING

Deze studie is gewijd aan enkele synchrone aspecten van de sDm.t=f-werkwoordsvorm, op de eerste plaats haar betekenis en haar gebruikswijzen in het Klassiek Egyptisch. In de inleiding wordt enige aandacht geschonken aan de geschiedenis van de bestudering van de vorm en haar oorsprong, een punt dat verder buiten beschouwing blijft. Overeenkomstig het algemene inzicht van tegenwoordig wordt de sDm.t=f hier beschouwd wordt als behorend tot de suffix-conjugatie.

Hfdstk I is grotendeels gewijd aan de actieve Dr sDm.t=f-constructie, maar begint met een algemeen deel ter inleiding van de vorm. Uitgangspunt is de beschrijving zoals gegeven in Gardiner's standaardgrammatica. Drie vormen van gebruik worden daar beschreven: (1) de negatieve constructie n sDm.t=f "voordat hij gehoord heeft/had", "terwijl hij (nog) niet gehoord heeft/had", "hij heeft (nog) niet gehoord" (met zijn aantekening dat de temporele notie "nog niet", "voordat" maar zeer zelden afwezig is); (2) het gebruik na de preposities/conjuncties m "toen", xft "toen", m-xt "nadat", mi "zoals", r "totdat" and Dr "sinds, van het moment dat", maar ook "voordat", "totdat"; (3) het gebruik als narratieve tijd. Gardiner merkt op dat het gebruik na de vier eerstgenoemde preposities/conjuncties onzeker is. Het kan hier ook een infinitief met vrouwelijke -t-uitgang betreffen, omdat er alleen voorbeelden bekend zijn van werkwoorden met een vrouwelijke infinitief.

Dan worden de recentere meningen over gebruik en betekenis van de sDm.t=f beschreven. Overeenkomstig de geldende opinie wordt de sDm.t=f in vertellend gebruik als niet-bestaand beschouwd, omdat alle vormen die als bewijs voor het bestaan ervan aangevoerd zijn net zo goed infinitieven kunnen zijn. Terwijl er unanimité heerst over het bestaan van n sDm.t=f, ligt dat voor het gebruik na preposities anders. Sommigen erkennen het gebruik van de vorm na de zes door Gardiner genoemde preposities/conjuncties, anderen alleen de twee zekere gebruiken na r en Dr.

Wat betreft r en Dr zijn er dan twee problemen. Het eerste is dat voor r sDm.t=f door sommigen ook een betekenis "zodat hij hoort/hoorde" wordt aangenomen, naast het algemeen erkende "totdat hij hoort/hoorde (gehoord heeft/had)", maar het is een klein probleem, omdat in beide vertalingen de tijdsreferentie dezelfde is. Een groter probleem voor de auteur is dat voor de zekere constructie Dr sDm.t=f door sommigen zowel een relatief-verleden vertaling met "sinds/vanaf het moment dat hij gehoord heeft/had" alsook een relatief-toekomstige met "voordat hij gehoord heeft/had" geaccepteerd worden, en door anderen slechts een van beide.

Het lijkt de auteur niet toevallig dat alleen de zekere constructies n sDm.t=f en r sDm.t=f met, respectievelijk, de relatieve-toekomst uitdrukken conjuncties "voordat" en "totdat" vertaald kunnen worden. Deze relatief-futurische tijdsreferentie nu in verband brengend met het onzekere gebruik na de preposities/conjuncties m, m-xt, mi en xft, waar deze ontbreekt, ziet hij zich gerechtigd deze preposities/conjuncties buiten beschouwing te laten. Er wordt teruggegrepen op een hypothese van Westendorf dat de sDm.t=f-vorm de relatieve-toekomst aangeeft. Er wordt nu een voorlopige hypothese opgesteld dat de drie zekere sDm.t=f-constructies (niet de vorm) een relatief-futurische tijdsreferentie gemeenschappelijk hebben, en dus dient het enige probleem, Dr sDm.t=f, nader bekeken te worden in dit licht.

Alvorens hiertoe overgegaan wordt, wordt de voor deze studie fundamentele theorie over de begrippen "tijd" (in grammaticale zin) en "tijdsreferentie" en over de tegenstelling tussen relatieve en absolute tijden of tijdsreferentie uiteengezet. Er wordt duidelijk gemaakt dat absolute tijdsreferentie van heden, verleden en toekomst gerelateerd is aan het moment van spreken, terwijl dit anders is bij relatieve tijdsreferentie. Daar is het Referentiepunt een zeker punt in de tijd is dat gegeven is in de context. Dit is niet noodzakelijkerwijze het absolute heden, hoewel dit wel altijd als zodanig beschikbaar is. Temporele bijzinnen die de noties "terwijl/toen (tegelijk)", of "nadat/sinds"/ "terwijl/toen reeds", of "voordat/totdat"/ "terwijl nog" uitdrukken hebben, respectievelijk, een relatief-heden, een relatief-verleden en een relatief-toekomstige tijdsreferentie.

Een finiete relatieve tijd ("tijd" is hier bedoeld in de zin van werkwoordsvorm) *grammaticaliseert* als relatief-presens tijd gelijktijdigheid ("ik hoor/ben aan het horen") relatief t.o.v. een Referentiepunt in de context"); als relatief-verleden tijd voortijdigheid ("ik heb al gehoord") relatief t.o.v. dat punt; en als relatief-futurische tijd natijdigheid ("ik zal nog horen")

t.o.v. dat punt.

De relatieve tijd kan gerelateerd zijn aan een soort Referentiepunt dat op zich een 'leeg' ankerpunt is, d.w.z. zonder dat het zelf absolute-tijdsreferentie heeft (bijv. "(op) een tijdstip (dat)"), maar het Referentiepunt kan ook zelf geladen zijn met absolute-tijdsreferentie (vergelijk hiermee absolute-tijdsadverbia als "morgen", "gisteren", "vandaag"). Daarom wordt nu een onderscheid gemaakt tussen de Referentiesituatie en het Referentiepunt als woord (of uitdrukking) waaraan de relatieve tijd zich syntactisch relateert en dat zich door zijn relatief-temporele betekenis zelf weer in de tijd relateert aan de Referentiesituatie met absolute tijd. Die twee kunnen natuurlijk samenvallen.

Voor de duidelijkheid moet hier gezegd worden dat onze 'moderne talen' geen finiete relatieve tijden hebben, maar wel werkwoordsvormen die absolute en relatieve tijdsreferentie combineren, zoals het plusquamperfectum en het perfectum futuri, die allebei voortijdigheid uitdrukken t.o.v. van een Referentiepunt, dat in het geval van van het plusquamperfectum gelegen is vóór het absolute-heden, maar in de absolute-toekomst, wanneer het perfectum futuri betreft.

Er kan natuurlijk verschil bestaan tussen de referentietijd en de tijd van de context, bijv. "gisteren zei hij: 'ik zal mij wassen voordat ik de tempel betreed'". Er is hier sprake van een relatief-futurische tijdsreferentie van het "betreden van de tempel" t.o.v. een absoluut-futurische Referentiesituatie "ik zal mij wassen", terwijl de tijd van de context absoluut-verleden is ("gisteren zei hij").

Deze uiteenzetting is te meer gewenst, omdat Gardiner en velen na hem verklaard hebben dat de sDm.t=f in haar zekere gebruiken een relatief-verleden tijdsreferentie heeft. Dat is in flagrante tegenspraak met de vertaling van juist de zekere constructies r sDm.t=f met "totdat", en van n sDm.t=f en Dr sDm.t=f met "voordat". Onder de zekere gebruiken is er alleen overeenstemming met de vertaling met "sinds/van het moment dat" van Dr sDm.t=f.

Op deze constructie concentreert het hfdstk zich nu. In de bespreking van het bewijsmateriaal wordt aangetoond dat "voordat" een dwingende, of minstens goed passende, vertaling is voor de weinige zekere voorbeelden van Dr sDm.t=f--d.w.z. waar de vorm niet ook geïdentificeerd kan worden als de infinitief--en in het geval van die morfologisch onzekere vormen waarvan de identiteit als de sDm.t=f toch op andere gronden met zekerheid vastgesteld kan worden. Er wordt gepostuleerd dat alle voorbeelden van Dr + veronderstelde sDm.t=f met de betekenis "sinds/van het moment dat" de vrouwelijke infinitief bevatten (voor bewijs zie Excursus B).

Vervolgens wordt het equivalent van de kernbetekenis van het substantief Dr(w) "limiet" voor het daarvan afgeleide Dr als temporele prepositie/conjunctie omschreven met "(op) een uiterste tijdstip". De vertaling van "voordat" bij Dr sDm.t=f kan op een lijn gebracht worden met de gebruikelijke rol van 'beginpunt' ("sinds/van het moment dat/van") van Dr als prepositie/conjunctie in Dr + Prospectieve sDm=f/ + infinitief/ + substantief, indien aangenomen wordt dat in deze gevallen "sinds/vanaf het moment dat/van" alleen maar een *interpretatie* is, net als in het Engels "(since/from) the moment that he was born/of his birth he has appeared as king". Ook bij Dr sDm.t=f kan het tijdstip vertegenwoordigd door Dr beschouwd worden als gesitueerd op het beginpunt van het deel van de tijdlijn dat bezet wordt door de tijdsituaties van de hoofd- en de bijzin: ia=i wi Dr aq.t=i r iwyt betekent feitelijk "ik zal mij wassen op een tijdstip dat ik de tempelhal nog zal betreden".

De, nu verwijnde, hypothese luidt dat de sDm.t=f een relatief-futurische tijd is met de betekenis "hij zal nog horen relatief t.o.v. een referentiepunt of -situatie in de context". Deze verklaart de situering van de Gebeurtenis in de bijzin in een toekomst die gerelateerd is aan het 'lege' Referentiepunt van Dr, dat in de tijd samenvalt met de Referentiesituatie in de hoofdzin en dat het verbindingspunt met de referentietijd vormt.

Op basis van de resultaten verkregen in hfdstk I wordt in hfdstk II de andere constructie met een prepositie/conjunctie, de actieve r sDm.t=f, behandeld. Er wordt gepostuleerd dat de constructie uitsluitend met temporeel "totdat hij hoort/hoorde (gehoord heeft/had)" vertaald dient te worden, in tegenstelling tot r + Prospectieve sDm=f met consecutief/finaal "zodat hij hoort/hoorde". Eerst wordt opgemerkt dat r + infinitief in de Pseudoverbale Zin iw=f r sDm altijd temporele betekenis heeft ("in de tijd op weg naar" → "zal"), maar dat deze constructie als adverbiale bepaling, in het algemeen gesproken, gedacht wordt de finale betekenis "met het doel te" te hebben. De auteur neemt aan dat ook in dit laatste gebruik de betekenis temporeel "tot" kan zijn. Verder wordt benadrukt dat identificatie van een werkwoordsvorm + uitdrukking van de handelende persoon als een suffix-conjugatievorm, en niet als de infinitief, slechts op een aanname berust.

Deze zienswijze schept de mogelijkheid van een semantische middenpositie voor r + infinitief als adverbiale bepaling, die zowel een vertaling met temporeel "tot" als met modaal "met het doel

te" toestaat.

Na vastgesteld te hebben dat de r sDm.t=f-constructie voorkomt als gerelateerd aan de drie mogelijke absolute-referentietijden, worden de veelvuldig in de medische teksten voorkomende constructies r snb.t=f "totdat hij weer beter is" versus r snb=f (Hr-awy) besproken. Deze laatste constructie dient vertaald te worden met "zodat hij (zeer spoedig) weer beter wordt" als een Prospectieve sDm=f aangenomen wordt of met "tot zijn weer beter zijn" (r snb=f) / "tot het doel van zijn (zeer spoedig) weer beter worden" (r snb=f (Hr awy) bij aanname van een infinitief.

Hoewel door sommigen wordt verondersteld dat de in enige varianten bekend zijnde constructie r Hst=f de sDm.t=f bevat en vertaald moet worden met "zodat hij prijst/prees", wordt er door de auteur, in navolging van Gunn, echter een relatiefvorm geïdentificeerd: r Hst=f "met het oog op wat hij prijst/prees".

Om het postulaat dat r + Prospectieve sDm=f slechts modale betekenis heeft te ondersteunen worden enige voorbeelden gepresenteerd van r + vormen zonder -t-affix als adverbiale toevoeging die spreken voor een identificatie als mannelijke infinitief, met een mogelijke vertaling met temporeel "tot".

Tenslotte worden in dit hoofdstuk de rollen van de prepositie/conjunctie r en de sDm.t=f nader beschouwd. Er wordt aangetoond dat het de prepositie/conjunctie r is die de situatie in de hoofdzin verlengt tot een proces dat "al de tijd tot" een finaal punt uitgedrukt door de sDm.t=f voortduurt, en dat het beginpunt van die situatie als referentietijd dient. Zonder probleem kan de hypothese van de sDm.t=f als relatief-futurische tijd in deze constructie overeind gehouden worden.

In hfdstk III, over de actieve n sDm.t=f-constructie, wordt uitgegaan van de vorm als een eenheid, en daarom moet geprobeerd worden de drie gebruiken n sDm.t=f en Dr/r sDm.t=f onder een gemeenschappelijke semantische noemer te brengen. Bij de vaststelling van het voorkomen van de n sDm.t=f-constructie als gerelateerd aan de drie mogelijke absolute referentietijden wordt voorlopig de gebruikelijke vertaling met "voordat hij gehoord heeft/had" ingezet, teneinde te benadrukken dat in die vertaling de constructie geïnterpreteerd kan worden in termen van relatief-futurische tijdsreferentie en dat de tamelijk algemene acceptatie van een relatief-verleden tijd uitgedrukt door de werkwoordsvorm onjuist is.

Vervolgens wordt een linguïstische analyse door Comrie van de 'nog steeds'-, 'niet meer'- en 'nog niet'-tijden in een Bantoetaal geciteerd. Daarin zet hij uiteen dat een presuppositie (d.w.z., een vooronderstelling die ten grondslag ligt aan wat de spreker zegt, die door hem voor lief genomen wordt en waarvan aangenomen wordt dat de hoorder haar deelt) ten grondslag kan liggen aan dat wat een werkwoordsvorm beweert, dus *gegrammaticaliseerd* is in de betekenis. Er wordt door hem betoogd dat, hoewel het lijkt alsof in een zin als "he has not yet heard" beweerd wordt dat het horen in de toekomst zal plaatsvinden, deze tijdsreferentie toch slechts een implicatuur is (d.w.z. iets dat redelijkerwijs afgeleid kan worden uit een uitspraak, zonder dat het expliciet beweerd wordt). Er wordt namelijk volgens hem niet meer beweerd dan "he has not heard in the past up to the present".

Voorts maakt hij duidelijk hij dat het verschil tussen een presuppositie en een implicatuur is dat een presuppositie niet 'geannuleerd' wordt bij 'blootlegging' door een negatie, die dus maar een deel van de betekenis kan ontkennen; daarentegen kan een implicatuur door argumenten in de context wel 'geannuleerd' worden. Implicatuur maakt geen deel uit van de betekenis van een werkwoordsvorm, en presuppositie als onderliggend element in wat de vorm beweert wel.

Omdat met name in Dr sDm.t=f de oorspronkelijke tijdsneutrale betekenis van Dr bewijst dat de werkwoordsvorm daar relatief-futurische betekenis heeft, moet die tijdsreferentie dus deel van de betekenis uitmaken. Er kan dus in de Egyptische n sDm.t=f geen sprake zijn van relatief-futurische tijdsreferentie als implicatuur, terwijl Comrie heeft beweerd dat implicatuur wel aanwezig is geval is in de zo goed passende vertaling met "(while) he has not yet heard". Omdat deze vertaling niet de letterlijke kan zijn, moet er toch sprake zijn van een vertaalvalkuil.

Bij het gebruik van n sDm.t=f in een situatie die absoluut-verleden tijd is, wordt duidelijk dat niet beweerd wordt dat de Gebeurtenis niet heeft plaatsgevonden, maar slechts dat die Gebeurtenis niet plaatsvond ten tijde van de Referentiesituatie. De Gebeurtenis in de relatieve-toekomst zelf wordt dus niet 'aangetast' door de negatie. Dit lijkt een presuppositie van een 'Gebeurtenis in de relatieve-toekomst' bloot te leggen.

Gezien de relatief-futurische tijdsreferentie als behorend tot de betekenis van de sDm.t=f, moet voor letterlijke weergave de bekende vertaling "terwijl hij nog niet gehoord heeft/had" dus aangepast worden. De zin $sr=sn$ Da n $iy.t=f$ luidt dan met absoluut-verleden tijd "zij voorspelden een storm, toen 'hij zou nog komen' er niet was" en met absoluut-heden tijd "zij voorspellen een storm, terwijl 'hij zal nog komen' er niet is".

De opvatting dat de $sDm.t=f$ een relatieve tijd is biedt een oplossing voor de vraag hoe het nu kan dat de negatie in $n sDm.t=f$ niet de relatief-toekomstige Gebeurtenis ontkent, maar slechts het optreden ervan ten tijde van de Referentiesituatie. Immers, zo'n tijd grammaticaliseert in haar betekenis twee tijdstippen, dat van de Gebeurtenis en dat van het Referentiepunt/de Referentiesituatie. Als door de betekenis van een relatieve tijd de Gebeurtenis in de tijd gerelateerd wordt aan een daarin gegrammaticaliseerd Referentiepunt/-situatie, is het optreden van de Gebeurtenis voorondersteld, een presuppositie. Het relateren van een niet-bestaande of -bestaanbare Gebeurtenis aan een Referentiepunt/-situatie geeft geen zin.

In $n sDm.t=f$ wordt de presuppositie van een relatief-toekomstige Gebeurtenis blootgelegd: deel uitmakend van de betekenis van de werkwoordsvorm, kan zij niet ontkend worden door de negatie, en kan de negatie zich slechts betrekken op het niet presuppositionele deel van de betekenis en beweren dat deze Gebeurtenis niet optreedt ten tijde van het Referentiepunt/-situatie. Dit alles resulteert in een *verplichte* vertaling met "nog niet", waarbij uit praktisch oogpunt het best de bekende en passende vertaling met een verleden tijd gehandhaafd kan blijven.

Twee gevallen van, al dan niet vermeende, $n sDm.t=f$ -constructies waar de 'nog niet'-notie lijkt te ontbreken worden kort besproken. Dan worden de zeldzame zekere voorbeelden van $n sDm.t=f$ in de hoofdzin gepresenteerd, inclusief -- en vooruitlopend -- enkele hiervoor belangrijk bewijs vormende passieve $sDm.t=f$ -vormen. Tenslotte wordt de weglating van het suffix-pronomen in bepaalde $n sDm.t=f$ -constructies besproken, meestal wanneer ze functioneren als een 'echte' of 'onechte' relatieve zin. Deze weglating wordt verklaard uit de specialisering van de betekenis van $n sDm.t=f$ om zoiets als de notie "voorafgaand aan de Gebeurtenis" aan te geven, en voorts uit de gebondenheid van de negatie aan de werkwoordsvorm.

In hfdstk IV wordt de passieve $sDm.t=f/ms.(y)t=f$ -vorm behandeld, waarbij het werkwoord msi de ult.inf. werkwoorden vertegenwoordigt, bij welke een -y-infix, al dan niet uitgeschreven, vóór de t optreedt. Eerst wordt benadrukt dat deze vorm gewoon de finiete passieve vorm van de actieve $sDm.t=f$ is, en niet, in een afstandelijker formulering, de 'passieve pendant'. Dan wordt de aandacht gevestigd op de uiterlijke overeenkomst van de passieve $sDm.t=f/ms.(y)t=f$ met de defectief geschreven gepassiveerde $sDm.t(w)=f$. Aangezien dit gevolgen heeft voor de vertaling, wordt een geval in dit licht uitgebreid besproken.

Vervolgens presenteert de auteur een serie passages uit de religieuze literatuur die passieve $n sDm.t=f/ ms.yt=f/ms.(y)t=f$ -constructies bevatten, deels gecoördineerd met actieve $n sDm.t=f$ -constructies. Ze handelen over conceptie, geboorte en bestaan in de oertijd van de (dode) spreker, nog voordat goden etc. bestonden. Na bespreking van twee zekere voorbeelden van $n fx.t=f$ "toen hij nog niet besneden was" en van de weinige andere zekere $n sDm.t=f$ -constructies met passieve betekenis, worden gevallen van de passieve $r sDm.t=f/ms.yt=f$ en een passieve $Dr ms.(y)t=f$ behandeld.

Nu niets een definitie van de $sDm.t=f$ in haar drie gebruiken als relatief-futurische tijd meer in de weg staat, kan het laatste hfdstk V zich concentreren op de andere aspecten van de vorm zelf en de relaties met soortgelijke relatieve tijden in het Klassiek Egyptisch. Begonnen wordt met een overzicht van de stamvormen in de veranderlijke werkwoorden. Dan wordt duidelijk gemaakt dat de relatief-futurische tijd $sDm.t=f$ het best bestudeerd kan worden vanuit de optiek van het bestaan van andere relatieve tijden in het Klassiek Egyptisch, de Circumstantiële $sDm=f$ en $sDm.n=f$, die respectievelijk de relatief-heden en relatief-verleden tijd zijn.

Eerst wordt hun karakter als relatieve tijd besproken, alsmede de kwestie van hun adverbialiteit in zowel de circumstantiële zin als in de hoofdzinsconstructies $iw sDm=f/sDm.n=f$ en $aHa.n sDm.n=f$. Terwijl de Circumstantiële $sDm=f/sDm.n=f$ in de bijzin gewoonlijk gerelateerd zijn aan een Referentiesituatie in de hoofdzin, hebben de hoofdzinsconstructies $iw sDm=f/sDm.n=f$ en $aHa.n sDm.n=f$ de partikels $iw/aHa.n$ als absoluut-presentisch Referentiepunt en geven ze als samengestelde vormen zelf absolute tijd aan. De semantische functie als relatieve tijd van de Circumstantiële $sDm=f/sDm.n=f$ is in hoofd- en bijzin gelijk.

Om die reden wordt geopponeerd tegen Collier's recente analyse van de Circumstantiële $sDm=f/sDm.n=f$ na partikels als verbale werkwoordsvormen in de zin van Polotsky's Standaard-Theorie. Door de semantische en syntactische verbondenheid van werkwoordsvorm en partikel kunnen -- niet alleen naar het inzicht van de auteur -- wel de samengestelde vormen zelf als zelfstandige verbale werkwoordsvormen gezien worden. Echter, er wordt ingestemd met Collier's inzicht dat de *morfologisch adverbiale vormen* in $iw sDm=f/sDm.n=f$ /substantief en $aHa.n sDm.n=f$ /substantief geen *adverbiale functie* kunnen hebben. In oppervlakteanalyse hebben deze constructies een volgorde van Predicaat - Subject. Door de afwezigheid van de bekende adverbiale zinsvolgorde van Subject - Predicaat onttrekken zij zich dus aan de transpositionele analyse van Polotsky.

De gewone volgorde in aanmerking genomen van Predicaat - substantief als Subject bij de suffix-conjugatievormen en de oorsprong van $iw\ sDm=f/sDm.n=f$ en $aHa.n\ sDm.n=f$ in een Adverbiaal Model, dat in het Middegyptisch nog werkzaam is in $iw=f$ /substantief + Circumstantiële $sDm=f$, lijkt het verschijnsel hieruit verklaard te kunnen worden.

Nu wordt het type van presuppositie van 'relatieve tijdssituering van de Gebeurtenis' die ten grondslag ligt aan de relatieve tijd $sDm.t=f$ in verband gebracht met de zustervormen Circumstantiële $sDm=f/sDm.n=f$. Zo zou verklaard kunnen worden waarom de negatieve tegenhangers van deze vormen ter ontkenning van de Gebeurtenis in zowel de hoofdzin (met $iw/aHa.n$) als de circumstantiële zin n + Indicatieve $sDm=f$ en n + Indicatieve (of Substantivische) $sDm.n=f$ zijn, d.w.z. werkwoordsvormen die als absolute tijden niet onderworpen zijn aan deze presuppositie.

Er worden argumenten aangevoerd waarom de $sDm.t=f$ -vorm, gezien als eenheid, geen adverbiale werkwoordsvorm kan zijn. Immers dan zou, net als bij de Circumstantiële $sDm=f/sDm.n=f$, de $sDm.t=f$ zelfstandig moeten kunnen functioneren in de (of, 'als') temporele bijzin. De constructie met r en Dr bewijst dat dit niet zo is. Ook is $*iw\ sDm.t=f$ in de hoofdzin niet mogelijk.

Voor de bestemming van de werkwoordsvormcategorie wordt teruggegrepen op een recent artikel van de auteur, waarin hij gepoogd heeft aannemelijk te maken dat niet alleen de constructie $n\ sDm=f$ (is), maar ook $n\ sDm.n=f$ (is) een 'indicatieve', verbale werkwoordsvorm bevat, dit in tegenstelling tot de zienswijze van Polotsky en navolgers, die in $n\ sDm.n=f$ (is) de Substantivische $sDm.n=f$ identificeren. De verbondenheid in syntactisch opzicht die Polotsky terecht gelegd heeft tussen $n\ sDm.n=f$ en $n\ sDm.t=f$ wordt nu aangewend voor de suggestie dat ook $n\ sDm.t=f$ een verbale werkwoordsvorm bevat.

Onder de aanname dat de $sDm.t=f$ slechts één vorm omvat, weerspreekt een *verbale vorm* in alle drie gebruiken niet per sé een 'slechts' *substantivische functie*--in plaats van de *substantivische vorm*--na de preposities/conjuncties r en Dr , aangezien zo'n multifunctionaliteit ook bekend is van, bijvoorbeeld, de Toestandsvorm 1e persoon enkelvoud, de Passieve $sDm=f$ en de Indicatieve $sDm=f$ (wat betreft de twee eerstgenoemde vormen natuurlijk alleen voor zover die als een eenheid gezien worden). M.a.w., het bezetten door een werkwoordsvorm van een van de functies van de 'parts of speech' anders dan de verbale zou niet automatisch *transpositie in een adverbiale of substantivische werkwoordsvorm* inhouden.

Als de $sDm.t=f$ vorm nu inderdaad een echt verbale werkwoordsvorm is, dan moet $n\ sDm.t=f$, net als $n\ sDm=f/sDm.n=f$, principiële wel een hoofdzinsconstructie zijn, al komt zij in de praktijk vrijwel uitsluitend circumstantiële voor. Uitzonderingsgevallen van $n\ sDm.t=f$ in de hoofdzin waren reeds in hfdstk III bijeengezet.

Het in de praktijk vrijwel altijd circumstantiële gebruik van $n\ sDm.t=f$ en haar '(terwijl) nog niet'-notie geven aanleiding tot een korte confrontatie met de hoofdzinsconstructies $nn\ sDm=f$ en $iw=f\ r\ sDm$. De negatieve constructie $nn\ sDm=f$ verschilt van $n\ sDm.t=f$ in dat zij beweert dat een absoluut-futurische gebeurtenis *niet zal plaatsvinden*. Het absoluut-futurische $iw=f\ r\ sDm$ is de hoofdzinspendant van $n\ sDm.t=f$. In het algemeen gesproken hebben die twee een complementaire distributie. Er is namelijk principiële geen enkele syntactische belemmering voor $iw=f\ r\ sDm$ om, net als $iw=f\ Hr/m\ sDm$, in de circumstantiële zin te fungeren. Deze beperking van $iw=f\ r\ sDm$ tot de hoofdzin kan verklaren waarom alleen in deze Pseudoverbale constructie iw in het latere Middegyptisch en het Nieuwegyptisch een gebonden constituent is geworden. Negatieve uitspraken haken gewoonlijk ontkennenderwijze in op iets dat al eerder in de context gezegd is, en de combinatie in $n\ sDm.t=f$ van relatieve tijd en negatie predisponert de constructie voor gebruik als een ontkennende bijzin na een hoofdzin; het uitzonderlijke gebruik van $n\ sDm.t=f$ in de hoofdzin kan verklaard worden uit het feit dat dit niet per sé zo hoeft te zijn, zoals, bijvoorbeeld, in een dialoog of briefwisseling.

Nadat er duidelijk gemaakt is dat in zekere zin $iw\ sDm=f/sDm.n=f$ en $aHa.n\ sDm.n=f$ syntactisch vergelijkbaar zijn met $n\ sDm.t=f$, namelijk door de afhankelijkheid van hun werkwoordsvormen van de Referentiepunten $iw/aHa.n$ respectievelijk n , rijst de vraag waarom dan, als de $sDm.t=f$ een verbale werkwoordsvorm is, zij niet zelfstandig in de hoofdzin kan optreden als relatieve tijd, en in plaats ervan $n\ sDm.t=f$ optreedt. Per slot van rekening is de hoofdzin typisch de omgeving waarin verbale werkwoordsvormen optreden. Op grond van de aanwezigheid van een Referentiepunt in $iw\ sDm=f/sDm.n=f$ en $aHa.n\ sDm.n=f$ in de vorm van een partikel en in $n\ sDm.t=f$ in hoofdzinsgebruik in de vorm van de negatie wordt geconcludeerd dat in het Klassiek-Egyptische verbale systeem relatieve tijden alleen in de hoofdzin kunnen functioneren, als het Referentiepunt daar ook

vertegenwoordigd is. Voor de negatie geldt dan dat zij niet als Referentiepunt met absolute tijdsreferentie fungeert, maar als syntactisch verbindingselement dat de tijdscoincidentie met de Referentiesituatie vastlegt.

Vervolgens wordt de vraag gesteld of de sDm.t=f perfectief Aspect *grammaticaliseert*, zoals de vorm vaak gekarakteriseerd wordt. Het t-morfeem in de vorm wordt door de auteur geacht *het futurum te markeren*, zoals ook in andere futurumvormen met -ti/y-affix (zie verderop). Het feit dat de sDm.t=f een Gebeurtenis situeert in een toekomst t.o.v. een Referentiepunt staat toe te spreken van een daarvan *afgeleide perfectieve betekenis*, maar staat niet toe met zekerheid te beweren dat de vorm perfectief Aspect heeft.

De presuppositie van 'de relatief-toekomstige Gebeurtenis', die tot nu toe slechts een rol gespeeld heeft als gegrammaticaliseerd in de relatief-futurische tijd sDm.t=f, wordt nu in verband gebracht met de spreker en de motivering waarom de sDm.t=f door hem in een uitspraak gebruikt wordt. Wanneer de sDm.t=f gerelateerd is aan een absoluut-verleden Referentiesituatie, vormt de omstandigheid dat de realisering van de Gebeurtenis gewoonlijk inmiddels heeft plaatsgevonden de bevestiging van de juistheid van de presuppositie bij de spreker. Wanneer de Referentiesituatie niet absoluut-verleden is, is objectieve bevestiging van de realisering van de Gebeurtenis door de feiten niet mogelijk. Niettemin blijft de spreker uitgaan van de absoluut-toekomstige realisering, hoewel hijzelf met zijn handelen vaak niet eens greep kan hebben op de haalbaarheid van de realisering.

Enkele gevallen van n sDm.t=f waarin de relatief-toekomstige Gebeurtenis 'geaborteerd' is door de handeling in de Referentiesituatie--o.a., de beroemde passage over het coregentschap in de Leer van Amenemhat I--lijken de presuppositie te ondermijnen. Waarom zou een spreker voor verwijzing naar een irreële Gebeurtenis, waarvan hij hoogstens kan vinden dat zij had behoren plaats te vinden, een werkwoordsvorm gebruiken in de betekenis waarvan deze Gebeurtenis gesitueerd in een toekomst relatief t.o.v. een referentietijd als presuppositie gegrammaticaliseerd is? Enerzijds kan het gebruik onder deze conditie verklaard worden uit het feit dat het Klassiek Egyptisch ook in andere situaties van irrealis van het verleden een werkwoordsvorm (de sDm.n=f) gebruikt die normaliter uitdrukt dat iets al heeft plaatsgevonden; ook de negatieve constructie n sDm=f kan ingezet worden voor het uitdrukken van de irrealis van het verleden. Anderzijds is het mogelijk dat de werkwoordsvorm niet meer doet dan puur een Gebeurtenis situeren in een toekomst relatief t.o.v. een Referentiepunt, zonder dat de realiteit of potentiële realiteit van die relatief-toekomstige Gebeurtenis een rol speelt.

Dit hfdstk sluit af met enige opmerkingen over de geschiedenis van de sDm.t=f en over de andere werkwoordsvormen waarin een morfeem geschreven als t of ti/y toekomstige tijd aangeeft. Excursus A gaat o.a. in op het nomen actionis van de werkwoorden met mannelijke infinitief dat de uitgang -t heeft. Excursus C betoogt dat de 'nog niet'-tijd in een Bantoetaal die door Comrie geanalyseerd is als bevattende een implicatuur op dezelfde wijze geanalyseerd moet worden als n sDm.t=f, d.w.z. in termen van presuppositie van een relatief-toekomstige Gebeurtenis. Ook de Engelse uitdrukking "not yet" gezien als eenheid kan als deze presuppositie bevattend geanalyseerd worden.

Het laatste hfdstk VI behandelt het ti-morfeem dat met de schrijfwijze t voorkomt in de sDm.t=f en de Subjunctieve Prospectieve sDm=f-vormen iw.t=f en in.t=f, en als infix geschreven t(i/y) in het futurische sDm.ty.fy participium. Vermoedelijk geeft de i/y dan een vocaal aan. Gunn wordt gevolgd in zijn aanname dat de basis van dit participium een actief Futurisch Participium sDm.ti is, dat onveranderlijk is. Dit laatste verklaart het unieke gebruik van de suffix-pronomina ter indicatie van het geslacht en het getal van het antecedent. Na de presentatie van de bewijsplaatsen van deze vorm bij een mannelijk en bij een vrouwelijk antecedent wordt beargumenteerd dat Gunn's afleiding van dit Futurisch Participium uit een vrouwelijke participiale vorm onwaarschijnlijk is, zeker nu het bestaan van een ti-morfeem dat het futurum markeert aangetoond is. Het Futurisch Participium sDm.ti en de sDm.ty.fy vertonen diverse gemeenschappelijke kenmerken: ze zijn beide actief, schrijven optioneel een -w-infix bij de ult.inf.-werkwoorden, en hebben dezelfde stam (behalve bij het onregelmatige werkwoord wnn). De auteur suggereert dat deze vormen de participiale pendanten zijn van de suffix-conjugatievorm sDm.t=f, wat ondersteund wordt door de overeenkomst in de stam van de vormen. Niet uitgesloten is dat dit ti-morfeem verwant is aan het infix -ta- in het Akkadische Perfectum *iptaras* dat in het bijzonder gebruikt wordt wanneer natijdigheid aangegeven moet worden.

Het vrijwel uitsluitend in het passief voorkomende Prospectieve Participium, dat in het mannelijk de uitgang -y en in het vrouwelijk -ti toont, wordt gezien als losstaand van de vormen met het futurummorfeem ti, maar als verbonden met de Prospectieve sDm=f, die in het

Middelegiptisch een optioneel geschreven futurummorfeem *y* heeft. Ook komen de stammen van het (passieve) Prospectieve Participium en de Prospectieve *sDm=f* overeen. Het feit dat de schrijfwijze van het vrouwelijke (passieve) Prospectieve Participium met de uitgang *-ti* zich heeft kunnen handhaven, kan zeker wel beïnvloed zijn door het bestaan van het futurummorfeem *ti*. Het is duidelijk dat deze twee futurisch/prospectieve participia een complementaire actief-passief distributie hebben.

Een bibliografie en een index van gebruikte tekstplaatsen zijn toegevoegd.